

930
550

55025

Debreceni Tanítóképző Főiskola

Szolnoki Konzultációs Központja

VERESEGYHÁZ KÖZMŰVELŐDÉSÉNEK TÖRTÉNETE

1930 - TÓL 1975 - IG

Készítette: SEJTES VENDEL

III. évf. hallgató

népművelés - könyvtár szak.

Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár
Veresegyház

13387

930
550

1992

Debreceni Tanítóképző Főiskola

Szolnoki Konzultációs Központja

VERESEGYHÁZ KÖZMŰVELŐDÉSÉNEK TÖRTÉNETE

1930 - TÓL 1975 - IG

Készítette: SEJTES VENDEL

III. évf. hallgató

népművelés - könyvtár szak.

Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár
Veresegyház

13387

Veresegyház,nevét temploma színéről kapta,vörös kőzet található ugyanis az Alsóagyigácsóban. Valószínű a tatárok pusztítása után építették ezt a templomot,ebből a kőzetből .² A népi tudat érdekes módon a tatárjárás előtti korból semmit sem őrzött meg.

A Nemzeti Múzeum felügyeletével az 1960-as években végzett ásatásoknál talált leletek - sírok,használati tárgyak,lakógödrök - bebizonyították,hogy Ivacs falu létezett és a X. században lakott település volt. Megtalálták a település kőtemplomának maradványait is amely feltehetően I.István király második törvénykönyve első pontja alapján épült. " Tíz falu építsen egy templomot, ... " Ivacs falu templomának romjai között találták meg Károly Róbert 1338-ban vert ezüstpénzét,mely arra utal,hogy a település ekkor még lakott volt. Amikor Ivacs neve oklevélben először szerepel, már pusztaként említik, szó esik viszont elhagyott romos templomáról.³

1.2 A község kialakulása.

Veresegyház földrajzi helyzeténél fogva valószínűleg már a XII. században lakott település volt,első okleveles említése azonban csak 1375-ből való. " Szepesi Jakab országbíró Zsidói István fia Domonkosnak Wereseghazi Lack fia Miklós elleni perében elengedi a felperesre kirótt hat márkányi birság kétharmadát .⁴ A Wereseghazi és Zsidói köznemesi családok egymás elleni hatalmaskodásairól és pereskedéseiről több oklevél és maradt fenn. A Sződ - Rákos patak mente,melyhez Veresegyház falu is tartozik a XI. század végétől a XV. század elejéig a Rátót nemzetség volt,amely birtokait Könyves Kálmántól kapta lovagi szolgálatai fejében. Mátyás király idejét megelőzően a terület gyakran gazdát cserélt,majd több

mint másfél évszázadig Mátyás király uralkodása idején megerősödött Rozgonyi nemzetség birtokába kerül. A család a XVI. század elején kihal. A király a Rozgonyi család birtokának egy részét -köztük Veresegyház is- a váci püspökségnek és a váradi káptalannak adományozza, mely egészen a XIX. század végéig egyházi birtok is maradt.

1.3 A török hódoltságtól a reformkorig.

A törökök 150 éves megszállásának időszakában Veresegyház is hódoltsági falu lesz. A török közigazgatás az 1540-es évek második felében épült ki. Az 1546- os név szerinti összeírás 80 veresegyházi személyt vett számba / csak a férfiakat írták össze /, ugyanakkor megállapítják a település adóját is, mely hiven tükrözi a falu gazdasági helyzetét. Az 1559 és 1562- es újabb összeírások arról tesznek tanubizonyosságot, hogy Veresegyház az eltelt nehéz időszakban is létszámban és gazdaságában is gyarapodni volt képes.

1546 - ban	80 fő	3.430 akcse	adó	
1559 - ben	104 "	7.884	" "	
1562 - ben	106 "	24.965	" "	5

Ebben az időben a szomszédos települések / Szada, Szentmiklós, Gödöllő / adója a Veresegyházinak egyharmadát sem tették ki.

A török megszállás idején a falu egységes, fejlődő település tudott maradni, míg a környező települések sorra sorvadtak el és szüntek meg létezni.

A XVII. szd. elejéig katolikus a falu lakossága, mégis amikor Bocskai felállítja 1605-ben a váci református egyházkerületet, a veresegyháziak tömegesen elfordulnak a katolikus egyháztól. Néhány évvel később van református lelkésze a falunak és 1631-ben a református egyház tanítani kezd Veresegyházon.

Az ellenreformáció - sokszor tisztességtelen módszerekkel is - próbálja kiszorítani a vallást, lehetetlenné tenni papjaik munkáját, veszélyeztetve sokszor létüket és megélhetésüket. A Wesselényi összeesküvés ad ürügyet a Habsburg abszolútizmus és a katolikus egyház újabb támadásához. A váci püspök odáig jut el, hogy visszaélve földesuri hatalmával elüzi Veresegyházon is a protestáns prédikátort és a református tanítót is, elveszik templomukat és egyházi épületeiket. ⁶

A kuruc hadak 1703 őszén szerveződnek a megyében. Veresegyházról 18 fő vesz részt a harcokban Szabó Máté hatvani kapitány seregében. II. Rákóczi Ferenc fejedelem 1705 július 6-10 között táborozott Veresegyházon 8.000 fős seregével. Ennek emlékét okleveleken kívül őrzi a községben lévő Táborhely dülönév is. A szabadságharc utolsó éveiben pestisjárvány pusztít a megyében, mely megtizedeli a lakosságot. Az 1715-ös összeírás a szabadságharcot megelőző időszakot figyelembe véve a lakosság létszáma 53 %-al csökkent. ⁷

Veresegyház egyházi földesuraitól a különféle szolgáltatásokat pénzben váltotta meg, erről tanuskodik a váci püspökséggel 1764-ben kötött egyezsége. Az adó összege szolgáltatások fejében 486 forint 75 dénár, mészárszékek, kocsmák bérleti díjaként 62 forint volt. ⁸ Ebben az időben épül a jelenleg is funkcionáló katolikus templom, melyet Migazzi Kristóf váci püspök szorgalmazására és anyagi segítségével építenek a katolikus egyház erejének demonstrálására. Az elmérgesedő egyházi ügyeket II. József türelmi rendelete megnyugtatóan oldja meg. A rendelet végrehajtására születik meg az a helytartótanácsi engedély, melyben.

engedélyezi a Veresegyházi reformátusoknak a vallásuk szabad gyakorlását. Következő évben már /1784-ben / felépítik templomukat és még ebben az évben Krekut György kántortanító újból megkezdí a tanítást is. Az iskolával kapcsolatos szomorú esemény történik 1794-ben. Az iskola melletti épületről a tűz áterjed a nádfedelees iskolára. Fabricius József tanító kimentí diákjait a lángokból, de a felszerelés mentése közben a lezuhanó tetőzet rázuhan és a lángok között leli halálát. Emlékét ma márványtábla őrzí . 9

1.4 A reformkor és az 1848-as szabadságharc kora.

A francia forradalom hatására, valamint a Martinovisc - mozgalom hírére új társadalmi eszmék születnek a nemzeti és társadalmi bajok felszámolására. Hatásuk érződik az irodalomban és a művészetekben is, legjelentősebb képviselői közelednek a szalmatetős falvak jobbagynépéhez. A reformkor jeles személyiségei : Karacs Ferenc rézmetsző, Karacs Teréz pedagógus, Döbrentei Gábor és Szemere Pál írók, Kölcsey Ferenc költő, Fáy András író fordulnak meg a községben, vásárolnak kisebb - nagyobb szőlőbirtokot Fóton, Szadán, Veresegyházon. Fáy Andrást 1810 és -18 között hivatala is Veresegyházhoz köti megyei alszolgabíró korában. Több levél és okmány , valamint Karacs Teréz visszaemlékezései őrzik ennek a kornak és Veresegyháznak emlékét és nevét. 10

A szabadságharc idején Veresegyház 120 nemzetőrt állít ki, amely -nem számítva pest megye városait - a települések között a megyében a negyedik helyen áll létszámában. A faluban állomásozik Damjanich vezette III. hadtest a gödöllői haditanács idején és indult április 10-én a váci csatába. 11 Haynau rendeletére 15 veresegyházi honvéd nevét jelenti 16 a község. Ezekből négy önkéntes, a többi sorshuzás által került a honvédseregbe.

A szabadságharc leverése után a század utolsó évtizedeiben a veresegyházi földbirtok nagyrésze a váci püspökség kezén volt, jelentős birtoka volt a nagyváradi káptalannak és öt személy tartozott még a száz hold feletti földtulajdonosok sorába. Ezen birtokok mellett eltörpült a községi és a gazdák birtokába lévő földterület. Örökösödés miatt a parasztság döntő többsége 1-2 holdas kisparaszt volt, csak 10 %-a tartozott a 3-5 és 10-15 holdas közép és nagyparasztság sorába. A lakosság 20%-a földtulajdonnal nem rendelkező bérlő, vagy máról holnapra élő napszámos volt. A földinség Amerikába kényszerítette a parasztság nagy részét. " Megdöbbenéssel arról értesülök, hogy Veresegyháza községből havonta mintegy negyvenöten is Amerikába szóló utlevelet kérnek. " írja a megyei királyi tanfelügyelő a református iskolaszékhez a századfordulón. ¹¹ A község parasztsága írásban kéri a földművelésügyi minisztert járuljon hozzá a parcellázáshoz, mert az amerikából küldött pénzen földet szeretnének vásárolni, de " De eladásra kerülő föld az egész határban nincs, sőt még a környéken sincs." ¹² A mezőgazdasági munka mindig nehéz megélhetést biztosított. A bő termés az árak eséséhez, a termény eladhatatlanságához vezetett, ilyenkor a gazdák hazafelé az ujbpesti piacról ládászámra öntötték a paradicsomot az ut árkába. Más esetben a fagy és az aszály elpusztította az egész évi termést.

1.5 A századfordulótól a harmincas évekig.

A századforduló előtti időszakban Veresegyházon és környékén legfőbb és legjövedelmezőbb mezőgazdasági termék a szőlő és a bor volt. A veresegyházi fehér és a veresegyházi rizling borokat nagy tételben vásárolták fel a kereskedők és a hazai piacon túl Ausztriába is eljutott a környék bora . / Szada, Veresegyház, Szentmiklós, Gödöllő termése /.

A század fordulóján óriási filoxéra fertőzés hatására szinte teljesen kipusztul a szőlő a községben. Ezeken a területeken kezdődik meg a kertgazdálkodás; spárgát, paradicsomot, zöldbabot termesztenek a kipusztult szőlő helyén. A gazdák terményeiket a főváros és Vác piacain értékesítik. A lakosság jövedelme lassan gyarapodott és szerte a járásban, Veresegyházon is megalakult a Hitelszövetkezet 401 taggal, 558 üzletrésszel 27.900 korona tőkével.¹³ Az értékesítési, később a kiviteli lehetőséget tovább növelte a vasut megindulása 1911. szeptember 2-án, elindítva az asszonyok mindmáig tartó batyuzását. A vasut egyszerre három irányba tartott összeköttetést Budapestre, Vácra és Gödöllőre utazhattak a falu lakói. Az első világháború közbejött megakadályozta, hogy a vasut megjelenése hasson a falu társadalmi átrétegződésére, az életmódra, a falu nyitottabbá válására. A háborút megelőző évben áprilisban minden elfagyott, ugyanezen év májusában baljós jelként nagyobb erejű villámcsapás rongálja meg a templom tornyát és széthasította annak ajtaját is.¹⁴ Következő évben kitört a világháború. A négy év alatt 320-an vonultak katonának, 48-an estek el az orosz, olasz és a szerb harctéren. A háború utolsó évében Veresegyházon is olyan nagy volt a szegénység, a drágaság és az élelmiszerekkel való üzérkedés, hogy az asszonyok és gyerekek megtámadták és kifosztották Brüll Lajos és Löwi Soma szatócsüzletét, "a hatósági lisztet és a requirált gabonát elvitték ..." ¹⁵ A szomszédos község Ligetpuszta uradalmában felgyújtották a nagybirtokos Fischer Ede lakóházát és pajtáját a vádfőszolgabíró alispánnak 1918. nov. 5-én küldött jelentése szerint. Az antiimperialista és antimilitarista érzelmek Veresegyházon és környékén is antiszemizmusbba torkolltak. A Tanácsköztársaság kiáltása előtt a nagybirtokos Fischer szabadságolt katonákból magánhadsereget tartott fenn. " ...az említett karhatalom terrorizálja a lakosságot, állandóan jogtalanul házkutatásokat tartanak és

az ellenálló lakosságot összeverik. A község előljárósága az erőszakoskodást nem akadályozza meg, és türi, hogy egyes polgárokat letartóztassanak ." 16

A Tanácsköztársaság kikiáltása után , április 15-én alakul meg a Váci Járási Munkástanács, melynek veresegyházi küldötte Lovas András MÁV alkalmazott. A megyei direktórium felhívására május 14-én alakul meg 30 fővel a veresegyházi Munkás - Paraszt Tanács. A tanács összetétele tükrözi a falu társadalmi szerkezetét, de nem tükrözi a proletárdiktatura céljait. A tanács tagjai közép-és kisparasztokból, kisiparosokból, értelmiségiekből és MÁV alkalmazottakból áll. A népes cselédséget csak 1 fő, a munkásságot szintén csak 1 fő képviseli. Nem csoda hát, hogy a megyei direktórium radikálisabb intézkedéseinek helyi végrehajtásától huzódoznak, azt elodázzák. Egy 1919. augusztus 3-i táncmulatság meghívóján még elvtárs megszólítás szerepel, de ezen a napon már megszállja pest megyét és a fővárost is a királyi román hadsereg. Állati kegyetlenséggel bánnak el a kommunistákkal és a rokonszenvezőkkel. Lovas András járási tanácstagot is meghurcolták és csak több hónapi vizsgálati fogság után engedték szabadon.

Veresegyháznak 1920-ban - a közigazgatásilag hozzá tartozó Erdővárossal együtt 300 lakosa és 880 háza ; 1930-ban 4580 lakosa, 1939-ben közel 5000 lakosa és 1235 lakóháza van.¹⁷ Mindazok a hatások, melyek a vasút megindulásával lehetőségként benne rejlettek a háborús évek és a forradalom miatt elodázódtak és csak az 1920-^{évek}-as derekától kezdtek érvényesülni. Ez az időszak már közelről érinti dolgozatom témáját, ezért erről a későbbiekben szólok.

2. A KÖZMŰVELŐDÉS KEZDETE / 1920-tól a felszabadulásig /

2.1 A főváros vonzásában.

Az 1911-ben megindult vasuti forgalom közelebb hozta Veresegyházat a fővároshoz, ~~de~~ a 20-as években a pesti északi kerületek proletáriátusa, kistisztviselői és értelmiségi rétege is felfedezi Veresegyházat. A Magyar Ipar- és Kereskedelmi Rt. 1910-es évektől a volt váci püspöki földekből 180 hold parcellázásába fogott. Egyik ujjpés-ti vendéglőben hirdették a telekeladást és az ott hetente megjelenő telekügynök kötötte meg a szerződéseket a vásárlókkal. Sokan csak a tó vizét, a kedvező közlekedési lehetőségeket, a kitűnő ivóvizet reklámozó felhívás hatására vásároltak, a telket nem is látták. A világháboru és a forradalom idejében megcsappant a vásárlókedv, majd a részvénytársaság elnöke ellen indított per miatt az árusítások egy időre meg is szüntek. Az eladott telkek száma így is meg meghaladta a 100-at. 18

2.2 GAZDASÁGI HELYZET, BIRTOKVISZONYOK.

A veresegyházi föld tulajdonviszonyai lassan változnak a 19. század végétől, az átmentett, tovább élő feudális viszonyok szinte változatlanok tekinthetők a korábbiakhoz képest. A négy legnagyobb birtok 3-600 kh területű teszi ki a földtulajdon 30 %-át, a középbirtokosok 10 fő 35 - 70 kh föld tulajdonosai, de nem ők gazdálkodnak földjükön, hanem bérlőknek adják ki azt. A nagygazdák a falu törzsökös családjai, akik jelenléte 2-300 évre visszamenőleg is kimutatható a településen 25 - 50 kh föld tulajdonosai. A nagyszámú középparasztság 3- 15 kh-on gazdálkodik, lényeges különbség áll fenn közöttük a földek minősége, gazdasági felszerelés, a család munkaereje tekintetében. Nem tekinthető egységes paraszti rétegnek. Legtöbb paraszti gazdaság a 0,5 - 3 kh törpebirtok sorába tartozik.

A veresegyházi parasztság a kertművelésben találta meg a gyarapodás, a korszerű mezőgazdaság lehetőségeit a 30-as évekre. A kertekben babot, borsót, paprikát, paradicsomot, káposztát, zöldségeket, mákot, epret stb. termeltek, a szántón búzát, árpát és kisebb mértékben zabot is. Az árukat a fővárosba viszik a Garay-téri, a Lehel, a Széna - téri és az újpesti piacokra. Az értékesítési lehetőséget javítja, hogy 1924-től van a falunak hetipiac és évente kétszer országos kirakodó és állatvásárt is rendez. Ennek ellenére az általános képet így jellemezték 1927-ben: " Sajnos nagyon kevés a pénz, a nép között nagy a szegénység és az eladósodás." ²⁰ A katolikus pap levélben kéri a váci püspöktől az 1931. évi bérmálás elhalasztását, tekintettel a veresegyházi nép nagy szegénységére. A bérmálást el is halasztották. ²¹ Sújtotta ezidőben az egész országot a gazdasági világválság, ennek részeként Veresegyház parasztságát is a mezőgazdasági válság. A gazdasági válság átvészelésére a veresegyháziak új terményekkel jelennek meg a piacon. Az epret Tahitótfaluból hozzák be a gazdák, jó jövedelmezősége miatt hamar térthődít és nagy munkaigénye ellenére nagy területeken termelik. A görög - és a sárgadinnyét Hort-ról honosítják meg. ²² Az új termények hamar bekerülnek a Budapestre fuvarozott áruk sorába. Hazafelé a kocsmák előtt a jó piac után vidáman iddógáló gazdák száján született a mondás: " Akkor van jó világ, amikor dalol az eper ." A nehézségeken való felülkerekedés egyik módja volt a gazdák összefogása. A 20-as években újítják fel a Gazdakört, 1929-ben újjászervezik a Hitelszövetkezetet 318 taggal 30.000 pengő befizetett üzletrésszel. Az előző elnöke M. Csapó István, az utóbbi id. Molnár István volt. ²³

2.3 Társadalmi átalakulás, rétegződés a harmincas években.

A helység társadalma a harmincas évekre jócskán átalakul. Az első világháború előtti, kizárólag mezőgazdasági termelésből élő községben a fejlődés létrehozta szinte az összes dolgozó osztályok és rétegek csoportjait, ugyanakkor a mezőgazdasági népesség aránya fokozatosan csökkent. Az 1910 és 1930 közötti megváltozott viszonyokat szemlélteti az 1. sz. táblázat, mely a népszámlálási adatok felhasználásával készült.²⁴ A földbirtokok tovább aprózódtak, a szegény és gazdag paraszti réteg közötti különbség tovább nőtt. Az 1935. évi nagy mezőgazdasági összeírás szerint készült² táblázat, jól tükrözi a földbirtok területi és tulajdonosi megoszlását százaléokban is kifejezve azt.²⁵ A válság elmúltával újból elindult a gazdák kocsisora feleségestől gyerekestől hajnalok hajnalán a fővárosi piacokra. Az értékesítés ezen módja hátrányos volt a mezőgazdasági termelésre, jelentős munkaerőt elvont a termelésből. Ez a gondolat megérlelődik a gazdákban is és felvetődik egy értékesítési szövetkezet megalakítása. A szövetkezet megalakítására indított tárgyalásokat a II. világháború kirobbanása szakítja meg.²⁶

A tönkrement parasztnak és zselléréknek csak inségmunka jut, a község előljáróságához tömegesen érkeznek a segélykérő levelek. A nincstelen parasztnak, a sokgyermekes törpebirtokosok alapozzák meg a helyi munkásság kialakulását. Kihasznlva a vonat adta lehetőségeket az "ingázók", a "kétlakiak" nagy tömegei utaznak fel főleg téli időszakban a fővárosi munkahelyekre. Fogadta őket az Istvántelki Főműhely és a Váci ut ipari üzemei: a Wolfner, a Csavargár, az Egyesült Izzó. A bejáró munkások kapcsolata nem szakad meg a paraszti élettel, az idénymunkákban - sokszor egészségük károsításával is - teljesértékű családtagként veszik ki részüket a mezőgazdasági munkából.

A munkásság másik típusa, amelyik gyökeresen akart változtatni sorsán, szakítani véglegesen a paraszti világgal, megélhetését kizárólag az ipari tevékenységre alapozta. Ezek rátermettebbjei önálló kisiparosokká váltak. A paraszti formából végleg kiszakadtak első nemzedékéből lettek a település első kisiparosai: ács, bognár, cipész, szabó, hentes, vendéglős, szijgyártó, kereskedő szakmákban.

Veresegyházon 1926-ban alapították meg az Iparosok és Kereskedők Körét, a környékhez viszonyítva egészen magas taglétszámmal 86 taggal. Vezetője Csányi János szabó volt. A következő évben 600 mill. koronás költséggel bevezették a villanyt a községbe Mogyoród irányából, mely egyéb haszna mellett tovább növelte az ipari és szolgáltató munka lehetőségeit. A helyi értelmiség kialakulása párhuzamosan haladt a bejáró munkás réteg kialakulásával, ingázás tekintetében sorsa megegyezett a munkásságéval. Területileg elkülönültek a vasutállomás és a Tópart, valamint a központ közelében települtek meg, az ófaluba a Fővégbe nem települtek le. Előnyös feltételeket kaptak a Tópart környékének letelepedni szándékozó lakói, mert a Falusi Kislakásépítő Szövetkezet szervezeten végzte a parcellázást és az építkezéshez segílyt is biztosított. ²⁶

A strandfürdőt Wekerle Sándor építette ki és nyitotta meg 1929-ben. Egy turistakönyv már melegen ajánlja a strandfürdőt és a panziót, mely 200 kabinnal 10 szobával rendelkezett. ²⁷ Az osztálytagozódás megkezdődik, ennek torz formáját bizonyítja az Erdővárosiak 1930. június 3-án a váci járási főszolgabíróhoz címzett levele, melyet azért irtak, mert a veresegyházi községi előljáróság nem engedélyezte számukra két mulatság egy időben történő megtartását.

" Ezen embertömeg nagyjában három kasztra oszlik: 1. Földmivesek, napszámosok, sommások és gyári napszámosok. 2. Iparosok, gyári munkások. 3. Tisztviselők. Az első kasztbeliek látogatják Krena István vendéglő helyiségét. Alulirottak, labdarugó egyesület tagjai kizárólag a második kasztból regrutálódtunk. Mi és hozzátartozóink a Krena kocsmá helyiségét nem látogatjuk, de a közbéke és a közrend érdekében nem is kívánatos, hogy kétféle elem egy helyiségben érintkezzen és mulatozzék ... A Krena István vendéglőben lefolyandó mulatozás nem képezheti akadályát annak, hogy egy attól teljesen izolált társadalmi réteghez tartozók százai pünkösdi ünnepén műkedvelői önképzésüktől és mulatozásuktól elúttessenek... " 28

Az 1931-ben induló második parcellázási hullám alkalmával a Roheim szőlők területéből 499 telket parcelláztak fel. A kitelepülő munkásréteg és tisztviselők tovább csökkentette Veresegyház mezőgazdasági népességének arányát. Erdővárosban nem is foglalkoztak már mezőgazdasággal. Ebben az időben jelenik meg az Erdővárosi Napló című ujság, melynek legfőbb célja a telekeladások szorgalmazása. A Veresegyházi "társadalom" rétegződése kialakult, melyben jelentős változást csak a felszabadulást követő időszak hozott.

2.4. Az oktatás helyzete

A helyi oktatás színvonala a felekezeti iskolák rendszerében mindig a papok és hívek viszonyától függött, másodsorban a tanítók számától és felkészültségétől. Az iskolák fenntartása jelentős terheket rótt volna a lakosságra, ráadásul egy-egy pap személyes vonzásától függött, hogy áldoznak e rá és mennyit. Kétségtelen, hogy a tudás, a tanulás szükségszerűségének felismerésében a 20-as években még nem tartottak ott a veresegyháziak, mint a harmincas, negyvenes években, amikor versengés alakult ki a gyerekek taníttatásában.

A 20-as évek végén Biler Ferenc plébános, aki ittléte alatt soha nem tudott megbarátkozni Veresegyház népével ezt írta: " Ezekkel nem boldogul az ember iskolaszéki gyűlésen, mert vásár- és ünnepnap délután be van rugva és goromba és olyan, mint az állat, csak bot- tal lehet ezekkel szóba állni... Ilyen népnek nem kell autonómia és jog, legjobb, ha az iskolaszéki egyházi elnök és a plébános min- dent maga tesz s az iskolaszéket csak rákényszerített uszálynak tekinti... " ²⁹ A könyv ebben az időben rendkívül drága volt, kis példányszámban jelent meg. Az iskolában alkalmazott könyveket is csak kölcsönben adták a tanulóknak, azt haza nem vihatték. Az egy- házak könyvvel való felszereltsége is csak elsősorban a vallásos témájú és énekes könyvekre korlátozódott. ³⁰ Az iskola elsősorban az alapfoku elemi ismeretek elsajáttítására korlátozódott. Sokkal nagyobb hangsúllyal kezelték, különösen Trianon után a nemzeti öntu- datra nevelést, a tanulóknak lelki és erkölcsi nevelését.

A két felekezeti iskola mellett állami óvoda is létezett a 20-as években, az 1924. szept 12-i foglalkozás témája a következő:

a/ Baráti szeretet, b./ Ilyen nagy volt Magyarország, c./ Nyalako- dott a cica, d./ Ismétlés, e./ Játékok az udvaron, f./ Útemre járás. Jelen volt 26 gyermek. ³¹ Egy, 1932-ben kelt jegyzőkönyv szerint

csak 16 gyermeket irattak be szüleik az ovodába, ám a foglalkozáso- kat 55-60 gyermek látogatja. Szücs Gizella ovónőt arra utasítják, hogy bírja rá a szülőket a beiratásra és a költségek megfizetésére ³²

Erdőváros 1917-ben kérvényezi egy állami iskola engedélyezését.

Az újpesti királyi tanfelügyelő kiadott engedélye alapján az új- pesti Schwartz Mártontól bérbevett házban Hammel Ida tanítónő 1919, január 22-én kezdi meg a tanítást. Nyolc éven keresztül

az erdővárosiak saját költségükön tartották fenn az iskolát. A viszonyokra jellemző, hogy a tantestület tüzelőt kért a Magyar Ipar és Kereskedelmi Rt. veresegyházi intézőségétől. Az intézőség gondoskodott bizonyos mennyiségű venyige kiadásáról. A kísérőlevél így fejeződik be: " Kérem azonban a hamut félre tenni, mert ez esetben méltóztatnak újból fát kapni, ha a már leszállított venyigének hamuját rendelkezésünkre visszabocsátják, mivel mi a hamut a földnek vissza tartozunk adni. " ³³ Erdőváros szociális érzelmi polgáraiból ebben az időben alakul a Viharálló Asztalköre. A társaság 1921 karácsonyán összegyűjtött pénzből ruhákat és cipőket osztottak szét a rászoruló tanulóknak, hogy azok a tél folyamán tudjanak iskolába járni. ³⁴ Ilyen körülmények között csak egy-egy kiváló pedagógus tudott eredményt elérni az oktatásban, becsületet szerezni a községben. Kora legkiválóbb tanítója volt Láng Géza, aki veresegyháziak nemzedékeit nevelte fel, s akire mindmáig nagy szeretettel emlékeznek. A veresegyházi katolikus iskolában 1934-ben is csak 3 férfi és egy női tanerő volt, így a harmadik és a negyedik osztályt összevontan tanították. A helyzet 1935-ben egy újabb tanító munkábaállásával oldódott meg. Az évtizedek óta romokban heverő kántortanítói iskola újjáépítésére az egyháznak nem sikerült mozgósítani a községet. Az egyház saját erejéből 4.000 pengőért felépíttette a Szent -Erzsébet iskolát. ³⁵

A 30-as évek közepén már kb. 100 diák járt középiskolába Budapestre, szokásuk, hogy valamelyik első kocsiba szálltak a későbbiekben törvényes lett; a kocsit "tanulókocsi" felirattal látták el, távol tartva ezzel a felnőtteket. A diákok vallási nevelését a harmincas években a " Szivgárda " egylet fogta össze. A lelki és erkölcsi nevelésen túl a magyar népies nemzeti hagyományok ápolása, a szórakoztatás és az öntevékeny művészeti tevékenység volt fő célja.

A Levente - képzés a harmincas években az ifjuság ideológiai nevelését végzi. Hóman Bálint kultuszminiszter koncepciójában megfogalmazott " fajelmélet védelme " az alapja a mozgalomnak. A Trianoni igazságtalanságot, a revansszellemet ülteti a fiatalságba. Programjában a háborus előkészülettel kapcsolatos " praktikus dolgokat " helyezik előtérbe. Nagy szerepet kap a mozgalomban a sport, melyet mindenképpen pozitívan kell értékelnünk. ³⁶

2.5 Művelődés

A Vallás és Közoktatási miniszter 1922.szept. 25-i 123.500 III/b rendeletével életre hívja az Iskolánkivüli Népművelési Országos Bizottságot, melynek mintájára a vármegyék rendelkezése alapján ennek megyei, járási, és községi bizottságai is megalakulnak. ³⁷

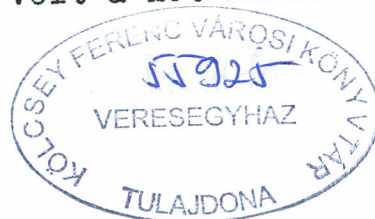
A miniszter 1925-ös 17.000 sz rendelete, megjelenik azzal a céllal, hogy az Iskolán kívüli Népművelési Bizottságok munkájában tartalmi egységet hozzon létre. A népművelés körébe tartozó ismeretek tárgykörökbe összefoglalt csoportosítása a következő :

- 1./ Az ember lelki és erkölcsi világa
- 2./ Elemi ügyességek
- 3./ Testtani és egészségügyi ismeretek
- 4./ Szülőföld és honismeret
- 5./ Gazdasági ismeretek
- 6./ Gyakorlati számolás, mérés, fogalmazás
- 7./ Természettudományos ismeretek
- 8./ Társadalomtudományi ismeretek
- 9./ Jogi ismeretek
- 10./ Nemzeti élet és művelődés
- 11./ Kedélyápolás , szórakozás

A közművelődés kezdetei az első világháboru előttre nyulnak vissza Veresegyházon. Az első próbálkozások a közös éneklés és az amatőr színjátszás területén indulnak el. Kovács Mihály tanító szervezte meg és tanította az első dalárdát 1911-ben. Elköltözése után Urhegyi István tanító folytatta ezt a munkát. A két háboru között sok embert vonzott a dalosmozgalom. Az iparos dalkör és a katolikus dalkör 1929-ben alakult meg, mindkettőt Szabó János tanító szervezte és vezette. A reformátusok énekkara, dalköre is ezidőtájt alakul meg Antal Sándor tanító vezetésével. A dalkör mozgalom átnyult a felszabadulás utáni időszakra is. A két háboru közötti időben az összevont katolikus - iparos dalkör Vácon a Pokol-szigeten meghirdetett dalostalálkozót megnyerte és a fődíjat, a kultuszminisztérium ajándékát egy harmóniumot nyertek. A Siófokon meghirdetett dalostalálkozón együtt szerepelt a katolikus dalkör 52, a református pedig 32 fővel. A találkozáson a veresegyháziak második helyezést értek el. Ennek köszönhetően még két alkalommal nyertek meghívást és vettek részt a balatoni dalostalálkozón. Valószínű ennek a sikernek a hatására kapta meg Veresegyház a Pest megyei dalostalálkozó rendezési jogát 1937-ben, ahol 15 megyei együttes lépett fel. A találkozó helyszíne a strand melletti Wekerle vendéglő volt. 39

Az első színelőadást Urhegyi István tanító rendezte, iskolásoknak betanította a Jézus születése című betlehemes játékot 1912-ben. A játékot összesen háromszor adták elő. A következő évben egy újabb pásztorjáték előadásaiból 142 korona jövedelem származott, amelyhez a katolikus iskolaszék még 7 koronát adott, mely összeget iskolai célokra fordítottak. 40

A műkedvelő színjátszás igen sikeres volt a két háboru közötti időszakban Veresegyházon.

A különböző szervezetek és körök szinte mindegyike rendezett előadásokat, sőt hosszabb - rövidebb ideig fenn is tartott színjátszó csoportokat. A Vasutas Kör előadásait a Válóczy-féle vendéglőben annak tánchelyiségében rendezték. Ez az épület a mai Kisvendéglő udvarán állott és a második világháború idején rombadőlt. A Katolikus Kör keretében működő színjátszó csoport volt az egyik legsikeresebb a csoportok közül s élt meg leghosszabb életet. A csoportot Piszter Jánosné szervezte és vezette. Sok előadást rendezett itt Kiss Mária tanítónő is. Az előadott művek - a kor izlésének megfelelően - népszínművek, operettek voltak, a polgárság és a kispolgárság idillikus, sznob törekvéseinek termékei. Álnépi világban műparasztok műproblémákban szenvedtek. Emlékezetesebb "művek" az idősebbek számára a Piros bugyelláris, a Osókos huszárok, a Falurossza, Falugyöngye, Marika hadnagya, valamint a Ludas Matyi amelynek népszínműi változata Veresegyházon érte meg az 50. előadását és ebből az alkalomból a "szerző" is jelen volt. Főszerepét Bojsza Ferenc játszotta. ⁴¹

A színelőadásoknak, a képi megjelenítés iránti fogékonyságnak tudható be, hogy a mozgóképszínház, a mozi iránt korán megnyilvánult az érdeklődés. Az első vetítést Chinorányi Ferenc 1920-ban rendezte meg a Vasutas Körben. A rövidfilm címe, A boldogság útján volt. Chinorányi Ferenc 1922-ben építette fel a község első moziját a Válóczy-féle vendéglő mellett, amelyben a vetítógépet nyersolajmotor hajtotta, mivel még villany ekkor nem volt még Veresegyházon. Eleinte hetente egyszer vetítették vasárnaponként, majd a nagy érdeklődésre való tekintettel szombaton és vasárnap is levetítették ugyanazt a filmet. Ez a mozi a harmincas évek elejéig működött,

épülete a háboru alatt megsemmisült. A harmincas évek legelején épült fel az új mozi, korszerű berendezéssel és az igényeknek megfelelően jóval nagyobb befogadóképességgel. Ez szintén Chinorányi Ferenc tulajdona volt az államosításig. 42

A sportolás megindulása a 20-as évekre tehető. Mindenekelőtt a labdarugás volt a legnépszerűbb és a helyi adottságok, a tó lehetőségei folytán a különböző vízisportok, elsősorban a vízilabda. Veresegyházon 1928-ban alakult az első Sport Klub 78 taggal, Virághámi Olivér elnökletével. A sportklub csapata résztvett a Magyar Labdarugó Szövetség másodosztályú bajnokságán és néhány év alatt négyszer nyerte el a Wekerle Jenő - vándordíjat. 43

A vízilabdázás helyi népszerűségére jellemző, hogy a 30-as évek közepén a magyar vízilabda válogatott edzőmérkőzést játszott Veresegyházon több ezer néző előtt. 43

A harmincas évek végére megérlelődött az igény egy községi kulturház létesítésére, amely helyet adna a szétszórt területi és szervezeti kulturális tevékenységeknek, mintegy összegyűjtené azokat. Kedvező anyagi feltételeket teremtett az új mezőgazdasági konjunktúra, amelyet gyorsan és ügyesen használt ki Veresegyház parasztsága. A kulturház ügyét a katolikus egyház vette a kezébe, hűveinek száma a lakosság kétharmadát tette ki vagyis ez volt a legnagyobb " társadalmi szervezet " . " kulturház építéshez szükséges anyagiakat jótékony célu rendezvények, előadások bevételeiből gondolták. Négy célt jelöltek meg, hogy a rendezvények tiszta bevételét mire fogják fordítani: kulturházépítés, templomjavítás, fuvar és kézi-napszám az előző kettőhöz, hozzájárulás egy diákotthon építéséhez, amelybe veresegyházi diákok is elhelyezést nyerhetnek. Ekkor már kb. 200 diák járt Budapest középiskoláiba, A rendezvények előtt a plakátokon és szóban is mindig közölték, hogy a bevételt melyik számlára írják. Néhány előadás és annak jövedelme 41-44-ből:

1941. aug. 10	népünnepély templomjavításra	1.922,- P
1941. febr. 26	gyermekbál templomjavításra	250,72 P
1942. ápr. 05	Falugyöngye szindarab templomra	324,77 P
1943. márc. 08	gyermekbál templomjavításra	488,26 P
1943. aug. 22	népünnepély kulturházra	5.055,83 P
1943. okt. 10	szüreti bál kulturházra	2.347,54 P
1943. okt. 17	gyermekszüret kulturházra	677,10 P
1944. jan. 23	női teaest diákokotthonra	500.- P
1944. febr. 13	Kalász szindarab diákokotthonra	513.- P
1944. febr. 20	gyermekbál diákokotthonra	530,46 P

A négy célra befolyt teljes összeg 1944. nov. 20-ig :

kulturházra	26.550,72 P	
templomjavításra	12.208,17 P	
diákokotthonra	4.779,88 P	
Fuvar és kézi napszámra	2.105,16 P	
<u>Összesen:</u>	45.643,93 P	44

A kulturház alapkövét 1943.szept. 1-én helyezték el, 1944 őszére 90 % -os állapotban volt, átadására a háboru átvonuló viharai miatt nem kerülhetett sor. 45

Írásos emlékét nem lelem, de Kővári György emlékezetében él a harmincas években megalakult Népművelési Bizottság, mely a Köröktől függetlenül a Községház támogatásával a mai orvosi rendelők helyén lévő iskolai nagyteremben működött. Az ő szervezésükben vetített képes bemutatókat tartottak, egészségügyi és mezőgazdasági ismeretterjesztő előadásokat rendeztek, ugyanakkor ping-pong és egyéb játéklehetőséget biztosítottak az iskoláskorú és az onnét kikerült ifjúságnak.

3. A FELSZABADULÁSTÓL 1960 - IG.

3.1 A felszabadulás, pártok és szervezetek.

A fasiszta német csapatok 1944. március 19-én megszállták hazánkat. A főváros környékén elhelyezkedő német csapatokból kijutott a községnek is. Március végén lefoglalják az iskolákat és középületek egy részét, katonai raktárakat, laktanyát rendeznek be. A családi házakban is elszállásolnak német katonákat. A Budapest védelmére kiépített 25-30 km-es gyűrű a község határában húzódott. A sáncok és a tankosapda árok kiásására szeptemberben kivezényelték a falvak 12 - 70 éves lakosságát. ⁴⁶

A nyilas hatalomátvétel ,1944.okt.16-a után veresegyházon is megalakul a nyilas párt, széknázuknak a Horváth - vendéglőt. használják. A zsidó családokat, mintegy 100-120 főt az erdőkertesi téglagyárban őriznek, majd innét szállítják őket koncentrációs táborokba. Az elhurcoltakból csak 10-12 fő tér vissza a háboru után.

December 3-án a felszabadító szovjet csapatok előrenyomulása miatt a németek elhagyják a községet. Elvitték ekkor a lovakat egy szálig, a teheneket, kb 50 egyéb jószágot, a gabonát is mind, amit értek. ⁴⁷ A környék és Veresegyház felszabadítását a 2. Ukrán

Front 7. gárdahadseregének 30. lövészhadteste és a 93. lövész hadosztály végezte el. A község 1944. december 11-én felszabadult.

Pasztusenkó, a helyi szovjet parancsnok összehívta a patika épületébe a község vezetőit és ismertette álláspontját:

" A személy és vagyonbiztonságra vigyáznak, a nőket bántók lelövetnek, az egyházak gyakorolják az istentiszteleteket, az orosz és magyar törvények az irányadók, az oroszok csak megszállók, de nem

hódítók. Magyarország belügyeibe nem avatkoznak . " 48

A közbiztonság biztosítására megalakult a nemzetőrség Piszter János és Belházi Arnold volt jegyzők mintegy 60 főt toboroztak a nemzetőrségbe. A közbiztonsági teendők ellátását " ötös bizottság " végezte. Első lépésként a bizottság az ellátási gondok javítására az átvonuló szovjet csapatoktól 18 q kenyeret szereztek, az erdőker-tesen megtalált 7,5 q gabonát és a szovjet katonai lókorháztól vásárolt lóhúst kiosztották a lakosság rászorultjai között. A vasu-ti közlekedést nagy társadalmi összefogással helyreállították

A helyi pártszervezetek megalakulása a régi alapokon és személyek-vel gyorsan követte a felszabadulást, kivéve a kommunista pártot, amelyik Veresegyházon teljesen új volt. Elsőnek a Független Kisgaz-dapárt, alakult újjá febr. 12-én, ezután az SZDP helyi szervezete február 14-én, pár nappal később a Kommunista Párt 7 taggal.

A későbbiek során alakult még a Polgári Demokrata és a Nemzeti Parasztpárt, de ezek nem bírtak tömegebázissal. Az 1945 novemberé-ben megtartott első demokratikus választáson a szavazatok megosz-lása a következő volt :

Független Kisgazdapárt	1.340
SZDP	508
MKP	85
Nemzeti Parasztpárt	46
Polgári Demokrata Párt	19

Az év decemberében alakul meg 33 taggal a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége, melynek taglétszáma a következő évben 137 főre növeke-dett. A két munkáspárt egyesülése után 1949 február 5-én megszün-tetik a többi politikai pártot is és a különböző pártokból alakult Nemzeti Bizottságot is. 50

Az 1949. szept. 23-án a Rajk-ügy felkavarja Veresegyház képviselő-testületének ülését és Belházy Arnold előterjesztésére a véghatározatban a "legsúlyosabb büntetést" követelik. Ennek a meghozásában nagy szerepe van a megtorlástól való félelemnek, mert

Rajk László több községi vezetővel jó kapcsolatban volt, nyaranta többször tartózkodott és pihent Veresegyházon.

A Községi Tanács 1950. okt. 27-én ünnepélyesen alakult meg Veresegyházon. A gyűlésen 72 rendes és 35 póttagot választottak és Tóth Józsefet választották meg vb. elnöknek. A tanács a kezdeti mekkibuzdulás után csak a beszolgáltatások hajszolásával, a rejtettek felkutatásával, a T Sz-ek erőszakos megszervezésével, a kulámparasztok kipellengérezésével foglalkozott. A tanács munkája sematikussá vált, elsorvadtak tömegkapcsolatai és a tanácstagoknak is csak fele látogatta a tanácsüléseket. Példa az 1952-53-as tanácsülés tárgyai: beszámoló az első negyedévi begyűjtésről, az elvitt sertésekkel való tulkapások, hátralékos begyűjtési ügyek, ígéret a tojásbegyűjtés 10 %-al való önkéntes/5/ emelésére, stb. ⁵¹ A tanácsi munkában változás csak 1955-től tapasztalható, ekkor készül először átfogó rendezési terv, mely a község rendezésével, 20 kut furásával, a kulturház és tanácsház bővítésével, népfürdő létesítésével, utak portalanításával stb. foglalkozik. ⁵² Az 1956-os bizonytalan politikai légkörben szétzilálódik a tanács munkája, a lendület és a lelkesedés megszakad.

3.2 A mezőgazdaság átszervezése.

A felszabadulás után 400-an jelentették be földigényüket. "rdővárossal együtt kb 400 hold földet osztottak ki, de így is 120 igénylőnek nem jutott föld. A földigénylő bizottság a pártokból alakult és végezte el feladatát, mely nem hozott megnyugtató megoldást.

A szocialista átszervezés első hulláma az 50-es években nem tartózkodott a megengedhetetlen " rábeszélési " módszerektől. Ez az erőszakos szervezés, a kulákkérdés forszírozása, a békekölcsön minden eszközzel való kikényszerítése rontotta a közhangulatot. Az első szövetkezetet 1950 októberében alapították 16-18 földnélküli cselédből és napszámosból. Hiába volt a megyei és járási segítség, a tapasztalat és a felszereltség hiánya miatt a Szabadság TSZ egy évi működés után megszűnt. Még ez év őszén ugyanezen év őszén ugyanezen a néven alakult szövetkezet, 1953-ban már 49 fővel 530 kh-on gazdálkodott. A TSZ 1955-ben már saját erőből és kölcsön igénybevételével új beruházásokhoz kezdett, 100 férőhelyes tehénistállót épített. Az ellenforradalom szakította meg munkáját. A TSZ 1957 januárjában oszlott fel, felosztható vagyona 1,5 millió forint volt. ⁵²

3.3 A kulturális élet megindulása a községben.

Jelentős társadalmi összefogással 1943-ban megindult kulturház építést, annak teljes befejezését megakadályozta az átvonuló front. A még átadatlan kulturházban a szovjet katonák rendezték az első kulturális programot, 1944 dec. 27-én szovjet játékfilmet vetítettek. A felszabadult községben először a tanítás kezdődött meg. Budapest felszabadulása után két nappal a felekezeti iskolákban a rendszeres tanítás. Május 1-én lelkes ünnepségen találkozik először veresegyház népe. Az eszmélés első óráiban már Simándi József neves operaénekes vezetésével - aki a háboru utolsó szakaszában Veresegyházon tartózkodott - fellép a községi énekkar a május elsejei ünnepségen. ⁵³ A háboru borzalmaiból hazatért katonák, az újépítés munkájával szinte egyidőben hozzákezdnek a félbehagyott kulturház befejezéséhez. Az első színi előadás a hevenyészetten összehozott színpadon a döngölt agyagpadlóju

2° színházteremben " zsufoolt nézőtér előtt mutatták be a betanult színművet. A bizonytalan pénzügyi viszonyok miatt a belépődíjat terményben szedték. Ennek eladásából épült fel a színpad, vásároltak hajópadlót és teremtették meg a kultura házát. Tovább működött a Vasutas-, az Iparos-, és az egyházi Körök, szervezte programjait, táncestjeit, teadélutánjait, asztalköröket tartottak fenn. Ugy tünt, hogy a nagy világégés után is töretlenül fejlődik, virágzik a kulturális élet. A Kulturház társalgó helyiségében két üvegezett szekrényben került elhelyezésre a Katolikus Kör kb. 200 kötetes könyvtára. Tovább működött az énekkar Szabó János vezetésével, a lelkes sportbarátok újjászervezték a Sport Kört, melynek vezetője Neuhaus János válogatott labdarúgókapus lett. 54

Fordulatot és bizonyos fokú visszaesést jelentett 1949, amikor állami kezelésbe vették a kulturházat, a mozit és megszüntették a különböző Körök működését. Ebben az időben a kulturális tevékenység az iskolába tevődött át. A pedagógusok átérezve ennek felelősségét az ötvenes évek közepétől irányítják a község kulturális és szellemi tevékenységét.

A proletárdiktatura megszilárdulása a kultura területén is jelentős változásokat hozott, első intézkedés az államosítás volt, de ezzel egy időben letűntek a színpadokról az olcsó népszínművek, a bugyuta operettek. Az államilag fenntartott tájoló színházak műsorában már jelentkeznek a klasszikusok darabjai / Molier /. Ellentétes vonásként jelentkezik az ötvenes években a termelés segítését éltető és elősegítő darabok megjelenése a tájoló színházak műsorán / A traktoros menyasszonya, Loldog aratás stb /, valamint a csasztuska brigádok tájolása, akik a beszolgáltatást se-

gitik szorgalmazni, éltetik a sztahanovista mozgalmat és kipellen-
gézik a kulákságot. ⁵⁵ Az ötvenes évek második felében a kultur-
ház vezetésével Varga Jánost, az általános iskola tanárát biz-
zák meg, aki az új művelődési ház felépítéséig / 1967 / az intéz-
mény tiszteletdíjas vezetője marad. Felismeri és kihasználja a
tantestületben rejlő szellemi kapacitást, rájuk alapozva új tar-
talommal az új kor követelményeinek és igényeinek megfelelő kul-
turpolitikát folytat, szervezi és bonyolítja a rendezvényeket és
az öntevékeny művészeti munkát. Szerinte az 50-es évek fő közmü-
velési irányvonalának a következőket tekintették :

- színházi jellegű rendezvények / tájoló színházak /
- műkedvelő színjátszás
- dalárda, énekkultúra ápolása
- kiscsoportok működtetése / balett, zene, közhasznú csoportok/ ⁵⁶

A tantestületre, az iskolára és annak szülői munkaközösségére, mint
bázisra alapozott népművelés jó koncepciónak bizonyul. A rendez-
vények telt ház előtt zajlanak. Az öntevékeny művészeti csoportok
előadásaikkal járják a környék kulturházeit is. A bevételből
zongorát vásárolnak, ezzel megalapozzák a község iskolájában meg-
induló zenei képzést . A Tanács az aktivitás hat sára már 1955-
-ben tárgyalja a kulturház bővítésének tervét, de az ellenfor-
radalom kirobbanása megakadályozza a terv kivitelezését.

Az MSZMP 1958-as határozata elemzően feltárja az elmúlt időszak
revizionista, dogmatikus hibáit és konkrétan meghatározza a köz-
művelődés tennivalóit. Ez a közművelődési határozat hatását már
csak a hatvanas években érezteti hatását.

Az MSZMP 1958-as közművelődési határozata legfontosabb feladatnak tüzi ki a népművelési munkában:

- a parasztság eszmei, politikai nevelését,
- a kispolgári nézetek befolyásának csökkentését,
- az értelmiség és az ifjuság marxista nevelését,
- a műveltség színvonalának emelését,
- a szakemberképzést,
- az oktatási rendszer átszervezését,
- a falvak kulturális szintjének javítását,
- a művelődési otthon hálózat fejlesztését,
- az iskolán kívüli permanens nevelést.

4. ÚJ UTAKON 1960-tól

4.1 Társadalmi és gazdasági fejlődés.

A szocialista konszolidáció után a fejlődés első jelei a község életében a hatvanas évektől követhető nyomon. A könnyebb rátekintés hatására ezt a korszakot csak 1975 - ig vizsgálom és tárom fel! A népesség alakulásában az előbbiekhöz képest sokkal nagyobb a településen a mozgás. A mellékletben 3. számmal jelzett táblázat alapján nyomon követhetjük, hogy Veresegyház lakossága természetes szaporulatból alig gyarapodott. Az ország különböző részeiről - főleg a keleti részről - elvándorlók Budapest közelében telepednek meg és Budapesten vagy a helyi iparban helyezkednek el. Jelentős az elköltözők aránya is. Ennek okát a szabadabb munkavállalási lehetőségekkel, a gazdasági fellendüléssel, valamint a közép és felsőfokú végzettséggel rendelkezők számának növekedésével magyarázhatjuk. Alapvető a mezőgazdasági népesség arányának további csökkenése, az iparban és a szolgáltatás különböző ágaiban foglalkoztatottak számának növekedése. A felszabadulás előtti időkhez mérten a

a munkásság helyzetében minőségi változás nem következett be, egészen a hatvanas évek végéig. Ugyanugy bejáró, ingázó, kétlaki életet éltek, mint a háboru előtt. Az értelmiség tekintetében - az itthon dolgozók kivételével - a helyzet ugyanez volt. A változást tulajdonképpen a mezőgazdaság szocialista átszervezésének második szakaszában megalakuló Vörös Csillag MGTSZ megalakulása jelenti. A kezdeti nehézségek után a szövetkezet megerősödött, felfejlesztette gépparkját, melléküzemági tevékenységet is folytatott és így az 1974-es zárszámadás adatai szerint a tagság létszáma 308 fő, az egy főre eső havi átlagjövedelem 3.110 forint, a bruttó mezőgazdasági termelési érték pedig 6,8 millió forint. A Gödöllő és Vidéke ÁFÉSZ 1966-ban megalakítja lakatos üzemét, a MEKOFÉM ipari szövetkezet 1969-ben hozza létre, amely 1971-ben és 1974-ben is tovább bővült, munkáslétszáma kb. 120 fő. A Nagyközségi Tanács az új általános iskola kivitelezésére létrehozta Építőipari Költségvetési üzemét 1968-ban, mely újabb 150 főnek jelent itthoni munkalehetőséget. A 4. számú táblázatban a keresők népgazdasági ágak szerinti megoszlását foglalom össze, az 5. táblázatban pedig a helyi munkásságnak megoszlását tárom fel a tulajdoni formák szerint. A történelem folyamán először Veresegyházon a mezőgazdaságban élők aránya az országos átlag alatt van, melyben nagy szerepet játszik a főváros közelsége és az utóbbi időben megjavult közlekedési viszonyok. Az iparban, az építőiparban dolgozók és eltartottjaik a lakosság 60 %-át teszik ki. Viszonylag magas a szolgáltatásban dolgozók és családtagjaik létszáma is. A 6. sz táblázat feltárja az aktív keresők és családtagjaik népgazdasági ágak szerinti megoszlását mutatja be az 1970. évi statisztikai összesítés alapján.

Ez a kép azóta lényegesen nem módosult, viszont a mezőgazdasági népesség csökkenése nem folyik tovább.

4.2 A szociális és a kommunális ellátottság.

A régi Veresegyház képe, a szalma vagy nádtetős házak, az utcán díszelgő gémeskutak, a kocsik dagasztotta sár az utakon, a latyak a járdákon, valamint a sötétbe borult éjszakai község még az ötvenes években is hozzátartozott a település "romantikájához". Az életmódbeli igények növekedése, változása, akorábbi hagyományos paraszti lakáskultúra feladása, a korszerű lakásviszonyokra való törekvés tömeges elterjedése a hatvanas évektől figyelhető meg.

A lakások az 1970-es statisztikai összesítés alapján, építési idejük szerint a következőképpen oszlottak meg :

- 1899	169	10,5 %	
1900 - 1944	866	53,6 %	
1945 - 1959	179	11,1 %	
1960 - 1969	399	24,8 %	59

Az adatok alapján a hatvanas években a község lakásainak egynegyede épült, ez az építés tovább folyt, s ma már a lakások egyharmada mondható újnak, korszerűnek. Általában az új építésével egyidőben a viskók bontásra kerülnek, néhány év múlva ezekből hírmondó sem marad. A község új képének kialakulásához nagyban hozzájárul a járdák és utak építése, szinte valamennyi utca járdájának egyik oldala homokaszfalttal burkolt, a főbb közlekedési utak - községen belül is - portalanított aszfaltutak. A jelentősebb forgalmu utcák ostoronyeles világítást kaptak, megtörtént a villamoshálózat teljes rekonstrukciója is. Megépítette a tanács ma strandfürdőt 1959-ben, a tó körül és annak környékén 1000 nyaraló-

telket parcelláztak ki, láttak el villanyhálózattal. Hétvégeken a nyaralókkal a település létszáma megduplázódik. Egy -egy forró júliusi vasárnapon a strandfürdőt 3 - 3.500-an látogatják.

Uj benzinkut épült 1968-ban, a Fő-téren Szolgáltatóház nyílt szintén ekkor , 1969-ben a peremterületeken két élelmiszerbolt nyílt.

Uj orvosi rendelő épült 1975-ben, ahol két orvos - körzeti- és gyermekorvos-, fogorvos kapott rendelőt és lakást, valamint itt van a csecsemő és gyermekvédelem és az ápolónői szolgálat. A közben 1974-ben nagyközség lett Veresegyházon felépült egy 8 tantermes tornatermes kabinet rendszerű iskola, melyet azóta 12 tantermessé bővítettek. Megindult 1973-ban a községen belüli autóbusz forgalom.

Megnyitotta kapuit a Rákóczi Uttörőpark, mely nyaranta faházaiban 120 kispajtást fogad, játszóterével, aszfalozott kézilabdapályájával a táboron belül is megoldja a sportolási játszási lehetőségeket.

A tábor biztosítja az uttörőcsapat lengyel és NDK csereüdültetését is. A nagyközség gyors fejlődése megváltoztatta a község jellegét, az itt élő és dolgozó emberek szemléletét. A történeti áttekintésben emlitem, hogy az egyház a harmincas években nem tudta mozgósítani a falu népét a tiz év óta romokban heverő kántortanítói iskola és lakás helyreállítására. A gyors ütemű építkezésekhez a lakosság olyan nagy mértékű társadalmi munkával járul hozzá, hogy 1968-tól a hazafias Népfront Községfejlesztési versenyében soha nem végzett kategóriáján belül a 3. helynél rosszabb helyen.

A mai napon is a Vándorzászló védője. Jellemző példa, hogy a benzinkut széleskörű társadalmi összefogásban 52 nap alatt készült el.

4.3 Az oktatás helyzete

Az előzőekben már említett 12 tantermes általános iskola rövidesen kicsinek bizonyult és oktatási célra igénybe kellett venni az 1974-ben felépült ifjúsági házat is, melynek öt termében mai napig is

két műszakos, alsótagozatos oktatás folyik. A központi iskolában kihelyezett levelezőtagozatos gimnáziumi oktatás is folyik. Az iskola felszereltsége és a környékben is elismert színvonala a szomszéd falvak szülőinek egy részét arra bírja, hogy gyermekeiket Veregyháza irassák be. Az általános iskolás gyermekek száma tükrözi leginkább, hogy a természetes szaporulatban nem állott be lényeges javulás az eltelt másfél évtized alatt, sőt visszaesés tapasztalható, annak ellenére, hogy az élveszületettek száma emelkedett. A veregyházi iskolába 1960-ban több gyermek járt - ezek nagy része a Ratkó korszakban született -, mint 1973-ban, pedig 1960-ban csak veregyháziak tanultak itt, míg az utóbbi évben már néhány vidéki tanuló is az iskolában tanul. A kimutatást a 7. számú táblázat tartalmazza.

Az iskolai végzettség tekintetében óriási előrelépés mutatkozott ez a különbség az iskolát nem végzettek számában, de különösen a közép és felsőfoku végzettségbeni különbségben mutatkozik meg. Az iskolai végzettség fejlődését jól mutatja a 8. számú táblázat.

4.4 A művelődésügy fejlődése

Az egyház építette kulturotthon nem tudta már ellátni azokat a megnövekedett igényeket melyet vele szemben a község lakossága támasztott. Öt év alatt 1962 - 67 között épült fel a község művelődési háza jelentős társadalmi összefogással. Az építés időszakában az általános iskola tantermeiben, szabadtéren és a presszókban rendezett előadásokon és foglalkozásokon megtették át az öntevékeny művészeti csoportokat és klubokat, ismeretterjesztő előadássorozatok, autóbusszos országjárás és egyéb új közművelődési formák honosodtak meg ezekben a nehéz időkben,

A Művelődési Házat 1967. május 1-én adták át rendeltetésének. Az épületben kapott helyet a Községi Könyvtár is, melyet az építés évei alatt tudatosan fejlesztettek fel állományában. Még ebben az évben 10 különféle szakkör és klub kezdi meg működését az intézményben, itt kap helyet KISZ Alapszervezet és a zeneiskola kihelyezett tagozata. Újból felvirágzik az énekkari mozgalom, a színjátszás. Az új intézmény már nem csak a község kulturális igényeit elégíti ki, hanem vonzáskörzetébe tartozó községekét is. Az első évben színházi bérletsorozatot hirdet és az egész házat eladja bérletben. Négy száz főt befogadó színházterme alkalmas színházi jellegű előadások megtartására is. Újból ismeretterjesztő előadássorozatokot indítanak úgy természettudományi, mint társadalomtudományi témakörökben. Az intézmény 1973-ban felveszi Váci Mihály költő nevét és a Megyei Tanácstól területi művelődési központ besorolást kap. Ettől az évtől kezdve minden évben megrendezik a Veregyházi Ifjúsági Találkozót, mely első évben csak járási, azt követően három járás, majd megyei szintűvé nő, találkozási lehetőséget biztosít a megye versmondóinak, irodalmi színpadainak, ifjúsági klubjainak, képzőművészeinek, fotósainak egymás jobb megismeréhez, fórumot biztosít, fellépési és szerplési lehetőséget, ugyanakkor elismert szakemberek az itt eltöltött napok alatt módszertani segítséget is nyújtanak a csoportok további jobb munkájához. Először 1975-ben, majd azt követően minden évben megrendezésre kerül a Hagyományőrző Népiegyüttesek Országos Fesztiválja, mely a falusi népiegyüttesek új népgyűjtésből származó anyagát mutatja be, majd országos hírvé szakemberek tanácskoznak a látottakról és a mozgalom országos problémáiról. Ennek a rendezvénynek fő védnöke a Népművelési Intézet.

4.5 Műkedvelő művészeti tevékenység

Színjátszás Az intézmény megalakulása óta az alábbi színjátszó csoportok dolgoztak az intézmény égisze alatt. "övid életű csoport, mindössze egy évig működött 1967-68-ban a színjátszó csoport, mely benutatta Goldoni: Két ur szolgálja c. darabját, ez a darab 8 előadást ért meg, bemutatták a környék falvaiban is. Ezt követte a PERISZKÓP EGYÜTTES 1970 - 72 -ben. Tagjai a járás területéről verbuválódtak. A furcsa pár c. 3 felvonásos díszletes darabjuk 7 előadást ért meg, de ezt követően feloszlottak; A FORRÁS SZÍNPAD 1972-ben alakult, egyik leksikeresebb művészeti csoportnak tekinthető. A Balassagyarmati Találkozón 1973-ban a találkozó vándorszerlegét, az azt követő két évben a KISZ Központi Bizottság különdíját nyerték el. Minősítő versenyen a Juszti Zsigmond kategóriában két alkalommal arany minősítést szereztek. Óriási repertoárral rendelkeznek, évi 30-35 meghívásnak tesznek eleget.

Népdalkör A Televizó "Röplj páva " sorozata hívta életre országszerte a népdalköröket, köztük a veresegyházi is. A csoport tagjaiból 12 fős citerazenekar is alakult, mely kiegészíti és segíti munkájukat. 1972-től dolgoznak együtt, kétszer is országosan minősültek. Évi 10-15 fellépésük van.

Énekkar A nagy hagyományokkal rendelkező együttes 1970-ben feloszlott. Két év szünet után Vadász Ágnes tanárnő vezetésével alakult egy ifjúsági kórus, mely jelenleg a járás egyik legjobb énekkara. A csoport 35 fővel dolgozik, országosan minősült.

Egyéb csoportok: Nagy hagyományai voltak a népitáncnak a községben az 1974-ben feloszlott együttes pótlására az iskola szakköre foglalkozik a népitáncos utánpótlás kinevelésével.

Képzőművészeti körünk a járás ilyen érdeklődésű embereit fogta össze. A csoport szakmai fejlődését a megrendezett kiállítások is bizonyították. Kecsegtető ajánlatra Gödöllőre tették át működésük színterét.

4.6 Egyéb közművelődési tevékenységi formák.

Ismeretterjesztés A népművelési munka kiemelt feladataként kell említeni az ismeretterjesztést. Elsősorban meglévő közösségekre alapozva évente 80-90 előadást szervez a művelődési központ. Főbb sorozatok: Szülők akadémiája, Aluakadémia, Mezőgazdasági sorozat, Társadalomtudományi sorozat, stb. Ide sorolom a vetélkedőket

Tanfolyamok az elmúlt évek legkedveltebb és leglátogatottabb tanfolyamai, melyeken közhasznú ismereteket szerztek a tanfolyamok hallgatói, a következők voltak: Társasági tánc tanfolyam, balett, szabás - varrás, Kismotor KRESZ, Makramé

Kiállítások A kiállítások megrendezésére ideális galériával rendelkezik a művelődési központ, évente 12 - 15 kiállítást rendez, melyek egy része képzőművészeti, más része ismeretterjesztő, vagy közhasznú / butor kiállítás /

Kirándulások Országjárás és külföldi kirándulás minden évben szerepel az Utazók klubja programján. A hetvenes évektől évi 10-15 kirándulást szervez az intézmény.

Gyermekfoglalkoztatás Az uttörőcsapattal kötött együttműködésünk kapcsán havonta rendez a ház gyermekműsorokat és a tanítási szünetekben gyermekfoglalkoztatásokat.

Ezekon kívül a Művelődési központ szervezi és rendezi a nemzeti és nemzetközi ünnepek megünneplését. Telyet és programot biztosít a családi és társadalmi ünnepek lebonyolításához.

Könyvtár Igazán könyvtárról és könyvtári munkáról csak a művelődési ház felépülése után beszélhetünk. A kölcsönzési feladatokat 1974-ig tiszteletdíjas nyugdíjas pedagógus látta el, aki a szűk nyitvatartási időben a legjobb szándéka mellett sem tudta a könyvtárat kellőképpen kibontakoztatni. Majd 1974-ben a könyvtár megnyitotta gyermekrészlegét, vezetését főfoglalkozású könyvtáros vette át.

A 12 ezer kötetes könyvtár állománya és személyi ellátottsága már a kölcsönzésen túl speciális közművelődési feladatok ellátásá-

5. UTÓSZÓ

A távlati fejlesztési tervei Veresegyháznak arra irányulnak, hogy a nagyközség a nyolcvanas évek közepéig - régi hagyományokon kialakult - jellegét erősítsék. A mezőgazdaságon belül a kertgazdálkodás egyre nagyobb jelentőségre tesz szert, ami a főváros élelmiszerrel való ellátásához szükséges. A helyi ipar létrehozására és telepítésére két újabb területet jelöltek ki, növekedni fog a helyben foglalkoztatottak és várhatóan csökken majd az ingázó munkások aránya. A kedvező természeti adottságok, a strandfürdő, a horgásztó, az új nyaraló telep, a kirándulásra alkalmas dombok és hegyek, a táj reformkori emlékei, az országos és megyei szintű nagyrendezvények egyre több fővárosi munkást és értelmiségit vonzanak Veresegyházra pihenésre és felüdülésre. A meglevő és továbbfejlődő ipar az emelt szintű oktatás, a művelődési lehetőségek és már az előzőekben említett természeti adottságok Veresegyháznak regionális központi szerepet adnak, jelentős jövőt biztosítanak.

I. számú táblázat.

A lakosság gazdasági ágak szerinti megoszlása 1910 - 1930 - ban.

évszám	mezőgazd. kertészet		ipar		keresk.		közlek.		közszolg. szab.fogl.		napszá- mosok.		cselédek		összesen		összesen
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	
1910	678	1134	86	125	11	21	5	7	13	24	3	5	21	20	841	1367	2.208
1920	963	1021	229	314	22	34	49	155	25	39	28	31	37	4	1417	1713	3.130
1930	896	1028	534	890	60	72	109	278	60	105	29	39	39	9	1847	2601	4.448

Rövidítések feloldása: szab.fogl. = szabadfoglalkozásuak

K = keresők

E = eltartottak / családtagok /

II. számú táblázat .

A földbirtok területi és tulajdonjogi megoszlása

1935

A földbirtokok száma nagyságcsoport szerint			A földbirtokok területe kat. holdban	
1 kat.) szántó hold- nélküli nál szán- kisebb) tóval.	583	44 %	} 63,2 %	
	254	19,2 %		
1 - 5	326	24,6 %	878	14,9 %
5 - 50	152	11,4 %	2150	36,6 %
50 - 100	1	0,1 %	70	5,7 %
100 - 500	5	0,5 %	1279	21,8 %
500 - 1000	2	0,2 %	1184	21,0 %
összesen:	1323	100 %	5867	100 %

III. táblázat.

Népesség száma és mozgása 1960-1975.

ÉV	népess. száma	élve szül.	meg- halt.	beván- dorolt	elván- dorolt	+ növekedés - csökkenés
1960	4.586	61	350	392	342	+ 61
61	4.647	59	47	342	281	+ 73
62	4.720	59	51	387	321	+ 74
63	4.794	69	54	409	322	+ 102
64	4.896	61	49	416	366	+ 62
1965	4.958	57	56	368	318	+ 51
66	5.009	85	63	421	403	+ 40
67	5.049	86	45	523	344	+ 220
68	5.268	97	56	478	412	+ 107
69	5.376	84	60	396	328	+ 92
1970	5.406	93	55	520	439	+ 119
71	5.525	108	61	388	304	+ 131
72	5.656	116	61	453	323	+ 185
73	5.841	109	55			
1975	5.998	95	75			

IV. táblázat.

A keresők számának megoszlása a népgazdasági ágak szerint.

népgazdasági ág	1949	1960	1970
mezőgazdaság	615	567	465
ipar, építőipar	1068	1192	1748
kereskedelem	99	131	235
közlekedés	173	190	250
egyéb	117	-	279
keresők száma összesen	2072	2580	2977
lakóhelyen kívül keres	?	1424	?

V. táblázat.

A helyi munkásság megoszlása a tulajdoni formák szerint.

MEGNEVEZÉS	1960	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1975
állami ipartelep	2	2	2	2	2	3	2			
szövetkezeti	1	-	-	-	-	2	2	4	5	4
állami foglalkoztat.	11	15	14	14	14	22	18			
szövetkezeti	50	-	-	-	-	8	40	62	103	107
magánkisiparos	50	49	43	45	51	65	58	75	56	64
ebből asztalos	2	4	4	2	2	4	5	7	6	8
fodrász, borbély	3	4	4	5	5	4	3	3	1	1
cipész	5	4	4	6	6	5	3	3	2	1
kőműves	4	4	4	5	6	3	5	5	6	7
szabó	5	3	4	3	3	2	3	3	1	1
kovács, lakatos, szer.	2	10	3	8	11	18	18	14	11	12
a község területéből										
állami	1485	1289					1180			
szövetkezeti	3106	3269					3284			
egyéni /kh/	371	405					495			
a kereskedelmi hálózatban	51	53		54		63	67	62	79	84

VI. táblázat.

Az aktív keresők és eltartottjaik 1970-ben a népgazdasági ágak
Szerint.

	fő	%
ipar	2.555	55,6
mezőgazdaság	611	13,3
építőipar	163	3,5
szállítás	466	10,2
kereskedelem	322	7,0
egyéb	478	10,4
összesen	4.595	100,0

VII. táblázat

Az oktatás helyzete. / A /

megnevezés	1960	1965	1967	1969	1970	1971	1975
ovodai férőhely	98	86	103	137	137	137	162
ovodába beiratott	95	104	108	120	137	150	182
ovónők száma	4	4	4	5	5	5	7
ált.iskol száma	1	1	1	1	1	1	1
osztálytermek sz.	30	26	25	26	26	27	33
tanulók száma	686	627	640	586	560	581	678

Iskolai végzettség / B /

megnevezés	1949	1960	1970
analfabéta	244	66	60
ált. isk. végzett	811	893	1074
ir, olvas	5142	4094	3225
közép és felsőf, végz.	-	73	89

Ivacs falu romjainak feltárása

Veresegyház címere

1715- ből

A Rátót - és a Rozgonyi család memesi címere

PERISZKÓP EGYÜTTES

NEIL SIMON

FURCSA PÁR

Szerposztás:

Felix Unger
 Oscar Madison
 Murray
 Speed
 Vinnie
 Roy
 Gwendolin O Pigeon
 Cecili, a huga

BOERVÁRI GYORGY
 FARKAS DEZSŐ
 SEJTÉS VENDEL
 MOHÁCSI SÁNDOR
 NEUHAUS JÁNOS
 LESZÁK LAJOS
 KOLLÁR JUDIT
 SZÉPHALMINÉ IGLÓI EVA

Rendező: IGLÓI SAROLTA

Diszlettervező: CSENGÓDI JÁNOS

Kivitelező: A VERESEGYHÁZI BARKÁCS SZAKKÖR

A Periszkóp Színpad

jelvénye és meghívója

A FURCSA PÁR színpad

Villan - estje

I R O D A L O M :

1. Pesty F.: Helységnévtár 557.
2. Bártfay Szabó T.: Pest megye történetének emlékei 1002-1599-ig
Bp.1938. 11.
3. U.o. 168.
- 4./ Magyar Országos levéltár. Mohács előtti gyűjtemény 64.941.
5. Káldy Nagy Gy.: A budai szandzsák adóösszeírásai 1546-90
/ Pest megyei Levéltár./
6. Szabó G.: Pest-Pilis- Solt- Kiskun vármegye általános ismertető-
je és címtára I-III. Bp. 1931. 215.
- 7./ Kosáry D.: Pest megye a kuruckorban Bp. 1965. III. tábl.
8. Welmann I.: A parasztnép sorsa Pest megyében kétszáz évvel ezelő-
lőtt, tulajdon bevallásainak tükrében. Bp.1967. 141.
9. Veresegyházi katolikus Historia Domus a plébánián 9. / HD./
10. Dr Sáfrán Gy.: Teleki Elnika és köre . Bp 1963. 181-182.
11. Galgóczy K. : Pest- Pilis Solt törvényesen egyesült megye
Monográfiája. I. 226.
12. U.o.
13. Borovszki S.: Pest-Pilis -Solt-Kiskun vármegye I-II. Bp.
1911. II.171.
14. H.D. 90-92.
15. Vigh K.: Vörös pest megye. Bp. 1959. 23.
16. Pest megyei Levéltár Váci Járási Direktóriumának iratai
1919. No. 2060.
17. Szabó: 216
18. Iglói János: Erdőkertes története. Kézirat 3-4.
19. Magyarország földbirtokai és földbérlei . Bp 1925. 246.
20. H.D. 102.

21. U.o. 105
22. Hajdi János / 1900 - 1979 /
23. V. Molnár Sándor / 1892 - /
24. A magyar korona országainak 1910.évi népszámlálása I-II.
Bp. 1912. II.394.; 20.évi II. 96. ; 30. évi, II. 57.
25. Szabó : 215.
26. H.D. 120
27. Kaffka K. : Az utas könyve. Bp. 1935. 205.
28. Eredetije Iglói Jánosnál Erdőkertesen.
29. H.D. 107.
30. H.D. 108.
31. Óvodai haladási napló Horváth Lajos költő gyűjteményében
Veresegyházon.
32. U.o. A napló bejegyzése az ellenőrzési rovatn 1,
33. Eredetije Iglói Jánosnál Erdőkertesen.
34. Iglói : 29.
35. H.D. 111- 112.
36. Kiss Mária / 1909 - /
37. Pest- Pilis - Solt - Kiskun vármegye iskolán kívüli népmi-
velési bizottsága 1923- 45. szerk. Egey F.
38. A fenti számú VKM rendelet.
39. Kövári György / 1920- /
40. H.D. 86,93.
41. Kövári
42. U.a.
43. Szabó: 218.
44. H.D. 127.
45. U.o. 128.
46. Lucsán M. : Csomád története. Kézirat a csomádi evangéli-
kus plébánián.

47. H.D. / Spanyol / 2.
48. H.D. / Spanyol / 3.
49. Blaskovi J. - Labádi L.: Az MKP Pest megyei szervezeteinek kiépülése a felszabadulás kezdetétől az 1945-ös országgyűlési választásokig. Bp. 1965. 394.
50. Kapitány Gyula / 1907 - /
51. Kapitány.
52. Som József / 1918 - /
53. Kapitány
54. Kővári
55. Kapitány
56. Varga János / 1918 - /
57. Som
58. Som
59. Veresegyház község törzskönyve , a tanácson.

